

Csorba Piroska

Csillagok*

1944 áprilisában egy nap a mama elkérte a kabátomat, amiben az iskolába szoktam járni. A varródoboz ott volt mellette az asztalon.

– Nem lóg egyetlen gombom sem, mama, és nem is szakadt le! – csodálkoztam. Különb is, nyolcéves voltam már, és tudtam gombot varrni, hiszen a mama megtanított rá.

– Nem gombot varrok – jegyezte meg a mama, és úgy rémlett, a hangja a szokottnál is szomorúbb. Háború volt, és én gyakran hallottam a felnőtteket egymás között arról beszélni, hogy rossz idő jár mindenkire, de ránk, zsidókra még inkább. Nem igazán figyeltem ilyenkor rájuk, mégis valami meghatározhatatlan félelmet éreztem, mintha a bőröm alá kúszott volna a sok érthetetlen, halk szó. De ahogyan belemerültem a babáimmal való játékba, szép lassan elsüllyedt körülöttem a valóság világa, helyette ott volt nekem Sári meg Lea baba, akik azért nyafogtak, hogy öltöztessem már föl őket a szép ruhájukba.

– Jaj, gyerekek, várjatok, először ki kell vasalnom a szoknyátokat! – és elővettem az apró vasalót. Mert volt kisvasalóm, kicsi tűzhelyem, lábosaim, bababútorom, mindenem, ami egy igazi asszonynak kell. Pici gyertyatartóim is voltak, bennük apró gyertyák. Ha azt játszottam, hogy bejön a szombat, akkor – persze nem igaziból, csak játékból – meggyújtottam őket. Összesen négyet, mert a mama mondta, hogy legalább kettőt illik gyújtania annak az asszonynak is, akinek nincs gyermeke. Amióta a bátyáim és én megszülettünk, azóta értünk is gyújtott egyet-egyet, így lett a kezdeti kettőből öt gyertya.

Nekem Sári baba meg Lea baba voltak a 'gyermekeim', így én négy gyertyát gyújtottam játszásiból.

Akkor azonban nem velük játszottam, a leckémet írtam. Épp befejeztem, mikor a mama hozta a kabátomat, hogy kész van, és hogy másnap feltétlenül abban induljak az iskolába. A szemem sarkából láttam, hogy valami szokatlan van az én kék kabátkámon. Egy sárga selyemből varrt csillag. A hatágú Dávid-csillag, a mi csillagunk, amit nagyon jól ismertem, hiszen ott volt a szédertálunkon is.

Megkérdeztem a mamától:

– De Mamele, miért varrtad a kabátomra a magén Dávidot?

Ő meg elmagyarázta, hogy muszáj viselnem, kiadták rendeletben, minden zsidónak ilyet kell hordania. A lelkekre kötötte, hogy ha az utcára megyek, mindig vegyem fel a kabátot.

– Ha melegem lesz, akkor is? - kérdeztem. Azt felelte, hogy akkor is, de olyankor kigombolhatom a kabátot. Ha pedig bejön a jó idő, akkor majd a blúzomra varrja át a csillagot.

Másnap reggel a kabátban mentem az iskolába, a kistáskám szokás szerint a hátamon volt. Nem zsidó iskolába jártam, mert nálunk nem volt olyan, hanem a katolikus felekezetibe.

Láttam, hogy az utcán néhányan furán bámulták a kabátomon a sárga csillagot, mások meg elfordultak, amikor megpillantották. Voltak, akik összesúgtak mögöttem, amikor elmentem mellettük, úgy éreztem, hogy a csillagomról beszélnek. Szinte mindenkit ismertem a településen, de még akiket nem, azoknak is mindig illedelmesen köszöntem, ahogyan a papa meg a mama tanította. Ezt tettem ezen a reggelen is, ám voltak, akik alig hallhatóan fogadták, mintha be lettek volna rekedve, és nem tudtak volna hangosan beszélni. Csak Giza néni viselkedett úgy, mint máskor, nemcsak a köszönésemet fogadta, hanem a fejemet is megsimogatta:

– De szépen tudsz köszönni, kis Sári! Aztán hetest kapjál máma! – akkoriban a hetes volt a legjobb osztályzat, az volt a kitűnő.

Giza néni volt a kedvenc nénikém. Amióta az elemi elkezdtem, minden reggel találkoztam vele, ő mindig megdicsért, megsimogatott, és elmondta az osztályzatra vonatkozó jókívánságát. Egy reggel elmaradt a találkozásunk, és én az írás feladatra csak ötöst, azaz jót kaptam. Onnantól kezdve úgy igyekeztem, hogy a Giza nénivel való találkozást el ne mulasszam.

Alig vártam, hogy véget érjen a tanítás, és hazamehessek. Tudtam én, hogy mi zsidók vagyunk, de az olyan természetes volt nekem, mint a kezem-lábam, mint a péntek esti gyertyagyújtás, vagy mint az, hogy hanuka ünnepén trenderlivel játszottunk. De az, ahogyan az iskolában néhány idősebb gyerek mondta rám, meglátva a kabátomon a Dávid-csillagot, hogy 'zsidó', az fájt, mintha megszúrtak volna a mártogatós toll hegyével.

– Mama, én nem akarom a csillagot a kabátomon! – ez volt az első, amit hazaérve mondtam. De a mama hajthatatlan maradt, hiába kérleltem. Magyarázta, hogy nagy baj lehet abból, ha nincs a kabátomon a csillag, mert elmúltam már hat esztendő, és az a törvény, hogy hordanom kell.

Emlékszem, hogy amikor öt éves voltam, mennyire siettettem az időt, jaj, múlt már el az egy év, és lehessek én is iskolás. Olyan lassan teltek az évek, hát mikor fogok így én felnőni? A gyerekek végtelen az idő, olyannak tűnik, mint az óceán, amelynek nem látszik a partja. Minden születésnapomnak annyira örültem, és nem csak az ajándékok miatt! Ha kérdezték, hány éves vagyok, mindig úgy határoztam meg, hogy hány nap hiányzik a következő születésnapomig. A rokonok mindig nagyot nevettek az olyanokon, hogy „kétszázhetvenegy nap múlva leszek nyolc éves”. Mert számolni azt nagyon jól tudtam, már iskoláskorom előtt is.

Most volt először, hogy szerettem volna kisebb lenni. Akkor nem kéne sárga csillagot varrnia a mamának a kabátomra, és nem kéne iskolába mennem, nem látnám a nagyok tekintetét, ahogy rám néznek, és nem hallanám a hangjukat, mikor azt mondják, „zsidó”.

De hiába kértem a Teremtőt, másnap reggel is nyolcévesen ébredtem. Szaporán szedtem a lábamat az iskolába, nem is néztem sehová az utcán. Csak akkor lassítottam, amikor Giza néni rám köszönt:

– Hová sietsz úgy, kis Sári, nem szalad el az az iskola! – és nemcsak megsimogatott, hanem egy apró, ráncos almát is a tenyerembe dugott, hogy egyem meg uzsonnára.

Az osztályban én voltam egyedül sárga csillagos. Az első osztályban ketten is, a negyedikben hárman. Talán nekik jobb volt, nem tudom.

Amikor egyszer hazafelé menet megdobáltak, sírva fakadtam. Másnap elvittem a mama egyik kendőjét, a nyakamba tettem, de úgy igazítottam, hogy eltakarja a sárga csillagot. Valaki beáruhadt a papának, mert odaállított maga elé, és nagy komolyan azt mondta, hogy kérni szeretne tőlem valamit. Azt, hogy soha többé ne takarjam el a Dávid-csillagot. Hát láttam-e, hogy ő eltakarja? Azt feleltem, hogy nem, nem láttam.

– Zsidók vagyunk, ezt az Úr rendelte így, és nem fogunk szégyenkezni miatta – mondta.

Kicsi voltam én ahhoz, hogy szavakba tudjam foglalni a papának, ha az Úr rendelte így, aki minden ember teremtője, akkor a többiek az iskolában, miért nem tudják ezt. Amit vagy akit az Úr teremtett, annak helye van a földön, legyen akár egy kis bogár vagy egy apró növényke. Miért hát, hogy néha, amikor csúfolnak vagy megdobálnak, úgy érzem mégis, hogy nekem nincs helyem a világon?

Nem is szavakkal gondoltam én ezt akkor, csak érzéssel. Aznap este félálomban hallottam, ahogy a papa meg a mama a másik szobában csöndesen beszélgetnek. A szobám ajtaját félig nyitva hagyták, úgy szerettem aludni, hogy beszűrődjön a fény, és halljam őket. Így, a duruzsolásuk mellett észrevétlenül aludtam el.

Egy ideje sötétedés után nem mentünk ki az utcára. Csodálkoztam hát, amikor a mama egyik este rám adta a csillagos kabátot, ő is felvette a magáét, és kézen fogott.

– Hová megyünk, mama?

– A kertbe – válaszolta mosolyogva.

Az égen a hold vékony ezüst sarlója és számtalan csillag ragyogott. A fényüktől olyan különössé vált a kert, mintha nem is a mi ismerős kertünk lenne, hanem valami elvarázsolt táj. A fák lombja, a bokrok, a virágok különös átváltozáson mentek át, olyan arcukat mutatták, amelyet nappal sohasem. A mama megkérdezte:

– Mit láatsz, Sárikám?

Én megilletődve azt suttogtam, hogy „szépet”.

Ő egyik kezével a kezemet fogta, a másikkal fölfelé mutatott:

– És ott fenn mit láatsz?

A kertről az égre emeltem a tekintetemet. A sötét bársonyégen, mint valami óriási díszleten sziporkáztak a csillagok, ontották a fényüket a sötétbe borult kertre, házakra, világra.

– Gyönyörűt látok.

A mama megölelt, és beszélni kezdett. Nem fogtam fel az értelmekkel mindent, amit mondott, de a szívemmel igen. Arról mesélt, hogy a csillagok mindig ott vannak az égen, csak nappal nem látjuk őket. S hogy amikor sötét lesz a fenti világban, akkor válik láthatóvá a ragyogásuk, és hogy a csillagok szomorúak, ha felhő takarja el őket, mert akkor nem mutathatják az utat azoknak, akik a sötétben járnak. S az ég büszke a csillagaira, amelyek ott ragyognak a sötét kabátján. Olyasmit is mondott, hogy olyan időket élünk, amikor ideleln a földi világon is sötét van, nagyon sötét... és akik a sötétet csinálják, azok akarják, hogy világítsanak a csillagok minden zsidó szíve fölött. Amikor beköszönt az új nap, akkor senki sem látja majd a csillagokat fenn az égen... és amikor beköszönt a világosság lenn a földön, akkor a sárga Dávid-csillagokat sem látja többé senki, és mi a szívünkben hordjuk majd, ahogyan eddig.

Talán a felét sem értette az én gyermeki eszem mindannak, amit a mama mondott, mégis boldog voltam. Boldog attól, hogy úgy beszél velem a mamám, mintha felnőtt lennék; és attól, hogy az én sárga csillagom már nem sokáig lesz a kabátomon, csak addig, amíg világosság nem lesz a földön is. S ott, abban a pillanatban, a feledhetetlen kertben megfogadtam, hogy a Dávid-csillagot én is a szívemben fogom hordani, amíg csak élek, és soha-soha nem fogom sem eltakarni, sem szégyellni.

Túléltem a sötétséget, és megtartottam a fogadalmamat.

* Csorba Piroska Szabó Lőrinc-díjas költő, író Miskolci és megyei zsidó legendárium – a helyi zsidóság a szépirodalmi megközelítésekben című előadása keretében mutatta be az erre az alaklomra megjelent A kövek nem hervadnak el című kötetét, amelyben megjelent ez az írás.